

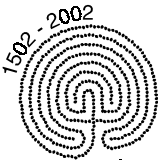
Byablaskan

Nr 1 Mars 2004 • Sundoms Informationstidning

Sid. 12-15

I Sundom kunde byborna hösten 1938 utropa: "Tänt varder här!" Då kom nämligen det elektriska ljuset och den elektriska kraften till byn.

Sundom

Sid. 4-5

Viktig information om bredband

Sid. 16

Skidtävling den 28 mars

Sid. 8-11

Ny artikelserie:

Gamla uthus i byn Sundom

Byablaskan – även på Internet
byar.lulea.se/index.asp

Foto: Else Britt Lindblom

Innehåll

Redaktören har ordet	2
Info. Furufjärdens Skoterförening	3
Internet via Bredband	4-5
Skoterföreningen, ny ordförande	5
Dialektrutan	
Ortnamnsrutan	6
Info. Sjukhuskyrkan	7
Artikelserie:	
Gamla uthus i byn Sundom	8-11
”Tänt varder här!”	12-15
Anslaget	16

Gåta för blivande Nobelpristagare.

Var tar mörkret vägen när man tänder ljuset?

Ingvar Nilsson

Redaktören har ordet

Vårvintern har gjort sitt intåg i Sundom. En av de bästa årstiderna – i mitt tycke. Vi får hoppas att det blir många soliga och sköna dagar med skidåkning, skoteråkning och andra typer av utflykter. På sidorna 3 och 5 har Furufjärdens Skoterförening en del information att delge.

Läs förresten den intressanta artikeln om elektriciteten och dess föregångare. ”Tänt varder här!” Sid. 12-15. Det är svårt för en som jag, som är född på 1970-talet, att tänka mig in i hur det var att leva utan elektricitet. Man blir liksom ställd när det blir strömavbrott ibland. Det blir säkert lika svårt för vår generations barn och barnbarn att tänka sig hur det var innan vi fick datorer, mobiltelefoner eller varför inte bredband. På sid. 4-5 kan ni läsa och ta del av hur och när vi kan få bredband här i Sundom.

Dessutom, i det här numret av Byablaskan har Hembygdsföreningen startat upp en artikelserie som handlar om gamla uthus – vad de användes till o.s.v. Sid. 8-11.

*Ha en trevlig vårvinter
Kristina Sandman*

P.S. Inga bidrag kom in om barns och ungdomars tankar kring att bo i Sundom. Den biobiljett som skulle ha lottats ut fick tomten själv behålla och det kan han ju i och för sig vara värd efter julens hårda arbete.

Läs mer om föreningen på: hem.passagen.se/furufjardensskoter/

Furufjärdens Skoterförening

Vi är en ideell förening som omfattar byarna **Brändön, Öarna, Sundom och Persön**. Vårt mål är att åstadkomma en så säker och störningsfri skotertrafik som möjligt. Det gör vi genom att anlägga och underhålla skoterleder men även genom utbildning och information till skoterförare. Skotern har kommit för att stanna och vi tycker att det har skett en viss förbättring i skoteråkarmoralen på senare tid men mycket återstår att göra. Hur det skulle ha sett ut om vi inte anlagt skoterleder vågar man ju knappt tänka på.

Vi har byggt 2 stycken egna stugor dit inte bara skoteråkare är välkomna utan de har blivit ett populärt utflyktsmål även för skidåkare. Information om hur man hittar till stugorna kan fås av **Torkel Rönnbäck**, tel. 746 92 eller **Sören Karlsson**, tel. 746 67. En karta kan du även hitta på hemsidan.

Lördagen den 20 mars kommer vi att anordna en **familjedag** i Torrkölskojan. (Se kommande affischering på anslagstavlor.)

Som Ni förstår så sker mycket arbete inom föreningen på ideell basis men kostnader för bland annat drivmedel, ledskotrar med sladdar är ganska höga. Luleå Kommun har dragit ned tidigare bidrag till nästan ingenting. Det har gjort att medlemsavgifterna är ännu viktigare nu än förut. Vi hoppas därför att Ni skall lösa medlemskort för att stödja oss i vårt arbete.

Priset för ett *familjekort* är endast 100 kr. Ni kan även köpa ett mycket fint *broderat märke* för 40 kr eller en självhäftande *dekal* för 20 kr. Båda specialdesignade och i färg. Ange på inbetalningskort antal av medlemskort, märken och dekaler samt räkna ihop summan och fyll i även denna. Postgironummer är: 419 13 31-0. Betalningsmottagare: Furufjärdens Skoterförening. Vi skickar Er beställning per post så glöm ej att ange namn och adress.

Vi tackar på förhand för att Ni stöder oss i vårt arbete!

Styrelsen

Aktuellt från Byautvecklingsgruppen

Internet via Bredband i Sundom!

Som de flesta vet så har det verkat helt omöjligt att kunna ansluta sig till Internet på något annat sätt än med modem här i Sundom, tills i höstas. Då öppnade sig två olika möjligheter nästan samtidigt, dels via Villaägarna och ungefär samtidigt började vi få indikationer på att kommunens (och statens) satsningar på bredband i glesbygden även skulle nå oss. Ganska många har varit på de två möten som hölls strax innan jul då det informerades om de båda alternativen. På det sista mötet beslutade vi att avvakta tills vi fått veta mer om vad kommunens alternativ kommer att innebära.

Vad har hänt sen dess och vad kommer att hända?

Onsdagen den 12 februari var jag på ett informationsmöte på Luleå Kommun där vi fick följande information.

- Beslut finns sen strax före jul att etapp 2 skall genomföras och i denna etapp ingår Sundom som en av 10 byar.
- Etapp 2 genomförs under 2004-2005. Några av byarna kan vara aktuella att driftsättas under sommaren/hösten 2004, resten driftsätts sommaren/hösten 2005. Sundom

kan vara en av de byar som blir aktuella 2004 men inga löften kan ges.

- Kommunens alternativ kommer att innebära att en fiberkabel dras till Sundom och avslutas troligen vid befintlig telestation. Därifrån ansluts intresserade hushåll med ADSL-teknik via befintligt telenät. Andra lösningar är också möjliga.
- Det finns ett krav att minst 25% av byns hushåll ansluter sig. Vid vår intresseförfrågan före jul pratade vi med ca 60 hushåll varav nästan 50 var intresserade.
- Arbete med upphandling av leverantör för etapp 2 är påbörjat och kan vara klart i månadsskiftet mars/april.
- Anslutningskostnad för byar i etapp 1 (samma nivåer gäller för etapp 2) har varit ca 2500-3000 kr och en månadsavgift på 375:- vilket är ungefär samma nivå som Villaägarna presenterade. Det finns diskussioner om olika nivåer på anslutningarna där priser på strax under 300:-/månad har diskuterats, men det är oklart om det kommer att gå att genomföra. Exakta priser kommer när upphandling är klar.
- När upphandling är klar kommer

utvald leverantör tillsammans med kommunen att presentera de alternativ som finns och begära in bindande intresseanmälningar. Därefter påbörjas utbyggnad om vi når kravet på 25%.

Vad ska vi göra?

Varje by ska via en bredbandsgrupp sprida information till byns innevånare och hjälpa till att samla in uppgifter om bland annat intresse men även andra fakta som behövs vid diskussion med aktuella leverantörer. En annan viktig uppgift för oss är att om möjligt försöka se till att Sundom genomförs under 2004. Information kommer vi att sprida via Byablaskan och på Sundoms hemsida som finns på: byar.lulea.se/index

(Red. sundom.se är under uppbyggnad och finns inte tillgänglig ännu.)

Är du intresserad av en bredbandsanslutning?

När vi undersökte intresset före jul ringde vi runt till ett antal hushåll, dock inte alla. **Är du intresserad men blev inte kontaktad?** Ring eller maila gärna till mig så snabbt du kan. Skickar du ett mail vill jag gärna att du anger telefonnummer och fastighetsbeteckning.

*Byautvecklingsgruppens Bredbandsgrupp
Kenneth Nilsson*

0920-745 59, 070-634 69 00
kenneth.nilsson@evado.se

Furufjärdens Skoterförening

– Ny ordförande

Hej! När jag nu tillträder som ny ordförande vill jag och övriga i föreningen tacka Torkel Rönnbäck för all tid och arbete han lagt ned som tidigare ordförande.

I skrivande stund tittar man som skoterägare lite oroligt ut genom fönstret, 9° grader varmt och snön tinar i rask takt. Men vi får hoppas kung Bore stannar kvar ett tag till och att det återstår många fina utedagar! Ta gärna en tur till någon av de fina stugor som föreningen har rustat upp och står öppna för alla!

Vi har under några år lagt ner stort arbete på att röja upp befintliga och nya leder, samt sladdat och preparerat vintertid.

Tyvärr har kommunen beslutat att dra ner kraftigt på ledbidragen till alla skoterföreningar, vilket medför att vi i fortsättningen bara kan underhålla vissa sträckor.

Vi får hoppas att politikerna tar sitt förnuft till fånga och skjuter till mer pengar för nästa säsong, eftersom få och dåligt underhållna leder ofta är orsaken till körning på otillåtna marker.

Men vi kan ju passa på att ge en eloge till skoterförare som kör här i byn. Lederna följs kanonbra hittills och vi hoppas att alla fortsätter i den stilen!

*Furufjärdens Skoterförening
ordförande Andreas Östling*

Dialektrutan

Ingvar Nilsson

Att dji-iss

Ho Karin on Johan hädd bört a
sellskäper na greot. Äin dä fråg än
Johan a Karin:

- Skull jö kon fa in puss?
- *Djiss om do fa, sä na Karin.*
- Jö fa no ånt, sää-an Johan.
- *Djiss i gäk dill.*
- Jö faaaaa!!!
- *Bo do kot dji-iss rett.*

Deo so les hekk-åna – kän do dji-
iss bo so hetä ett hekkän?

Att gissa

Karin och Johan hade börjat säll-
skapa något lite. En dag frågade
Johan Karin:

- Skulle jag kunna få en puss?
- *Gissa om du får, sa Karin.*
- Jag får nog inte, sa Johan.
- *Gissa en gång till.*
- Jag fååååår!!!
- *Vad du kunde gissa rätt.*

Du som läser detta – kan du gissa
vad som hände sen?

Ortnamnsrutan

Ladubäcken uttal *lödobe 'keken*, bäck norr om byn Sundom. Namnet efter den vik den rinner ut i, Laduviken. *Ladubäcken n_o 1* står nämnt som *överloppsmark*, *krono* tillhörig Sundoms bymän (1927).

Laduviken uttal *lödovöy 'ka*. ”Där finns mycket lador,” säger Edvin Brännström (1931), ”men också en gård finnes i viken”. Han åsyftar *Laduvikstorpet*, vars första bebyggare skall ha varit Greta Lovisa Almqvist i Sundom gift med Isak Johan Isaksson från Persön. (Det skall ha spökat i torpet på hans tid, då han sysslade med svartkonst. Se *Gårdarna i Sundom* s 51.)

Ett stycke norr om *Laduvikstorpet* ligger **Laduviken**, namn på en bebyggelse i Sundom med både åretruntboende och sommarstugor.

Else Britt Lindblom

Men ingen kom...

De orden har några gånger sagts med sorg i röst och blick.
Ibland med lite ilska också.

Det har varit när någon legat på sjukhus och hoppats och väntat på
att Sjukhuskyrkan skall komma på besök, ...men ingen kom.

Ligger du på sjukhuset i Sunderbyn,
har du någon anhörig där, så finns Sjukhuskyrkan –
just för dig. Då du vill.

Du kan dela dina tankar med oss utan att vi för dem vidare.

Vi har tystnadsplikt och för inte vidare något av det som kommer
fram vid besök eller samtal. Vi talar inte ens om vilka vi ser eller
möter i sjukhusets korridorer.

Du behöver inte tänka att din glädje, oro, sorg eller smärta är för
liten eller för stor.

Vi vet inte vilka som finns på sjukhuset, vi tränger oss inte på. Vill
du få kontakt, så får du det. Någon av oss är tillgänglig – dygnet
runt, året runt. Kom upp till oss, ring eller be någon anhörig eller
personal att kalla på oss. Vi kommer, för vi finns där för din skull –
vare sig du är patient, anhörig eller personal.

Välkommen!

Hälsar personalen i Sjukhuskyrkan vid Sunderby sjukhus.

Yvonn Skott
Sjukhusdiakon

Du kan nå oss via 0920-28 22 50

Gamla uthus i byn Sundom

Under rubriken *Gamla uthus i byn Sundom* kommer byggnader på gamla gårdsplatser i Sundom att presenteras. Detta som ett led i kampanjen *Lär känna din by* initierad av Sundoms Hembygdsförening. Som uthus räknas i det här fallet byggnader som t ex ladugård, tröskloge, lider, ria, vedbod, härbre, stall och dass.

Text och foto: Else Britt Lindblom

Ole-Erse-gården (åoläisch)

Gårdsplatsen är mycket gammal. Den är, liksom ett flertal andra gårdsplatser i byn, dokumenterad på den första kartan över byn från 1650-talet, men kan liksom dessa vara betydligt äldre än så. Rakt över gårdsplatsen förbi mangårdsbyggnaden gick byvägen ner till byns första kvarnplats och över Laka-bäcken och vidare upp mot Backen. Senare kom nuvarande Backarvägen till, när kvarnen byggdes vid Sundet. Den vägen benämndes tidigare Kvarnvägen.

Härbret (Ole-Erse)

På gårdsplatsen finns mangårdsbyggnad, som beräknas vara ca 200 år gammal och som pietetsfullt renoverats under åren 1993-95. Vidare finns en ladugård med längor, en tröskloge, en vedbod samt ett härbre. Tidigare har också funnits ett stall beläget mellan ladugården och mangårdsbyggnaden. Alla byggnader på gårdsplatsen har renoverats under överinseende av antikvarier från Norrbottens museum och från Länsstyrelsen i Norrbottens län. Den som lett arbetet och som varit timmerman och snickare är Åge Kristensen. Virke, timmer och plankor har levererats av Lars-Ola Skott.

Det som gjort byggnaderna värdefulla och som gjort dem värda åtgärder av olika slag är inte enbart byggnadernas värde på grund av ålder och på grund av att de är i väl bevarat skick. Det allra viktigaste är förhållandet att hela gårdsplatsen finns bevarad med omkringliggande byggnader, vilket inte ofta är fallet. Byn Sundom ligger också inom länets kulturmiljöprogram.

Härbret

På härbret finns inristat året 1804. Härbret är en röd timring i 1 ½ våning

Logen och uthuslängan (Ole-Erse)

med tak av grönmålad pannplåt. Därunder finns ett sticktak. Härbret har en utskjutande gavelsvale och står på stolpar på en syllram. På gaveln finns ett litet kvadratisk fönster i två delar som är spröjsat.

Dörröppningen är välvd. Dörren är på insidan narad och försedd med ett stocklås. Den har varit tjärad.

Dörren öppnas inåt. Väl inne i härbret ser man de långsgående takåsarna, på vilka rötet lagts i fallriktningen. En brant smal trappa leder till loftet. Golven både uppe och nere är grovt bilade. På loftet är golvet löstagbart och ligger över två åsar. Nere finns två stora hopbyggda sädesbingar.

Härbret har som brukligt använts till förvaring av säd och matvaror. På loftet har man förvarat kläder.

Härbret var vid tillträdet i behov av åtgärder. Syllramen har sålunda bytts ut och härbret har lyfts. En del stockar har bytts ut mot nya bilade. Härbret har målats med röd slamfärg.

Trösklogen

Trösklogen är en närmast kvadratisk timring, som är upplagd på hörnstenar. På två sidor är den utvändigt klädd

med locklistpanel. Knutarna är inklädda med bräder. Logen har tidigare varit rödfärgad. Spår av färgen finns här och där.

Det finns två mitt för varandra liggande ingångar försedda med på utsidan narade bräddörrar med smidda bandgångjärn. På långsidorna finns också två mitt för varandra liggande fyrkantiga hål. Dessa har igensatts med brädluckor, som vid behov kan lyftas bort.

Vid inträdet ser man att golvet är i bra skick, troligen ett grangolv. Taket ligger på fem åsar. I två diagonala hörn sitter tunna snedsträvor. Tidigare var logen försedd med spåntak. Ett nytt tak av pannplåt är numera lagt på det gamla spåntaket.

Trösklogen har, förutom med plåttak, åtgärdats så till vida att den lyfts i ett hörn, som sjunkit ner. Den har vidare fått en del knutbrädor utbytta mot nya. Locklisten har förnyats på en del ställen.

Logen har använts till tröskning, senare till förvaring. Där finns diverse kälkar och slädar, skrinor, plogar och årder.

Ett annat användningsområde, om-

talat bland äldre i byn, är som danslokal. Det plana grangolvet var förmodligen bidragande orsak till nyttjandet för dans.

Vedboden (Ole-Erse)

Vedboden

Vedboden är en grånad timring med ingång på gaveln.

Den var i mycket dåligt skick vid tillträdet. En radikal renovering gjordes, vilket innebar att timringen togs ner och märktes. Därefter kasserades ruttna stockar och ersattes med bilade nya stockar av samma dimension som de kasserade.

Golvet var tidigare ett jordgolv, där en mängd verktyg av olika slag såg dagens ljus vid bortskaffandet av jordlagret. I vedboden fanns också en mycket gammal snickarbänk, som står kvar. Jordgolvet har ersatts av ett plankgolv som vilar på en grusbädd.

Tidigare har det funnits en mellanvägg i vedboden. Man ser spåren: på insidan knuthakar, på utsidan klädningar.

På ena långsidan, den som vetter mot vägen, finns en relativt stor öppning försedd med en skjutbar lucka.

Väl inne i vedboden ser man att taket vilar på tre rundåsar. Yttertaket var tidigare ett trätak. Nytt likadant brädtak har ersatt det föregående.

Dörren är en utåtgående bräddörr med kryss. Den är gulmålad.

Uthuslänga med ladugård

Längan som tidigare varit rödmålad är nu grå. Taket är belagt med pannplåt.

lagd på ett röte på fem längsgående takåsar. Närmast ladugården finns en passage med dörr i båda ändarna. Den kallas lagårdsport. Ett nytt golvplank på nytt underlag har lagts i porten.

Åt vänster leder en dörr till det som numera används till verkstad, tidigare sannolikt höboda. Bortom höboda finns ett garage, senare tillbyggt. Till garagedelen leder två narade bräddörrar med bandgångjärn och stocklås.

Dörren till passagen/porten har även den stocklås. Den är inåtgående och gulmålad.

Golven är löst lagda plankgolv.

Ladugården

Ladugården utgörs av en timring ihopbyggd med uthuslängan. Den är lägre och smalare än denna. Byggnaden var tidigare rötskadad och är demonterad och återuppbyggd (1999) med mestadels nytt bilat timmer av samma standard som det tidigare timret.

Nytt *spåntak* av furuspån i tre lager har lagts liksom nytt röte och raft. Takbjälkarna vilar på en fristående invändig regelstomme med s k hammarband. Endast en av takbjälkarna behövde nytillverkas. De övriga finns i ursprungligt skick. De är förutom någ-

ra stockar i röstet och den gamla ytterdörren det enda som är kvar av den tidigare ladugården.

Ett nytt brädgolv har lagts in med trossbotten likt det gamla, med *gödselränna*, för att ge intryck av byggnadens tidigare funktion. Fyllning i golv och väggar är kutterspån som tidigare.

Fönstren, liksom fönsterkarmarna är nyttillverkade, men lika de gamla.

Eldstaden i ladugårdens ingångshörn hade tidigare en järngryta i sitt inre med en under den befintlig eldstad. En ny eldstad har byggts, som ligger på en betongplatta. Den är lik den gamla, men byggd som en öppen spis.

Den gamla ytterdörren till ladugården finns kvar på plats i sitt ursprungliga skick. Innerdörren är nyttillverkad.

I den gamla ladugården fanns det båsar med plats för 3-4 kor samt en kalvkätte. Den vattenränna som ledde vat-

ten från brunnen via ett fönster mot vägen och in till den stora vattengrytan i spisen har sparats. Brunnen låg bakom ladugården. Vatten har alltså hinkats upp och hållits i rännan och runnit ner i grytan. Det tunga arbetet med att bära vatten har på så sätt underlättats.

Ladugården används i sitt nygamla skick som kombinerad gäststuga och vävstuga. Vid en trivsamt brasa i den öppna spisen kan man sitta och tänka på gårdens historia och skänka en tanke av vördnad till de generationer människor som under sin livstid bott och arbetat på gården.

Att renovera gamla byggnader av stort kulturbistoriskt värde innebär att ta över ett kulturarv och föra det vidare, en kulturbistorisk gärning i sig.

Else Britt Lindblom

Ladugården (Ole-Erse)

Tänt varder här!

Foto: Anders Engelmark

Ljuslyktor, radiuslykta, stallampa och karbidlampa

Detta uttryck är hämtat från tillfällen då man sysslar med olika sprängmedel för olika ändamål, vägbyggen, odlingar etc. Allmänheten måste varnas i förväg. Här åsyftar uttrycket användandet av de anläggningar som är avsedda att skingra mörkret i våra hem och hus.

I Sundom kunde byborna hösten 1938 utropa: "Tänt varder här!" Då kom nämligen det elektriska ljuset och den elektriska kraften till byn.

Text : Ingvar Nilsson

Efter träget och troget manuellt arbete med avverkning och resning av stolpar, anrättning av transformationer, framdragnig av ledningar, installeringar av lysen både ute och inne, var det bara att trycka på knappen. Tänt varder här! Här kan citeras en strof ur den gamla visan på lulemålet: "Liost ini stugo, liost ini ställä o öga glittär ini skäll'n – mäs isa huset lyser de."

Jag ska lämna det elektriska ljuset tills vidare och orda något om dess föregångare. Långt tillbaka fanns talgljusen, ljusstickan och brasan i den

öppna spisen. Talgljusen "stöptes" från den smälta talgen, fettet som de slaktade djuren levererat, främst fåren. Ljusen var gula, osade och luktade en hel del, men de gick bra att vänja sig vid. De är så sant, som det är sagt. Var sak har mer än en sida.

Ljusstickan

Ljusstickan var en samtida med talgljusen. Man späntade stickor ur tjärbunden tallved, dryga halvmetern långa. Kärvar av ljusstickor fanns förvarade i ett rum under spisen. De var nära till

hands när brasan skulle tändas. Till detta var ljussticken avsedd för utbruk. Om man skulle söka och hämta något i uthusen tog man med en brinnande ljussticka. Den var för övrigt mycket stormsäker.

I gamla timrade hus kan man än i dag se sotade spår efter ljussticken som haft sin plats i ett såt i en stock. Jag minns ett sådant märke i vår gamla höbod i ladugården. Brandfaran var välkänd, men så långt man kan minnas var den noga bevakad.

Flamman från den öppna spisen var en mycket anlitad ljuspunkt. Den spred både ljus och värme. Den har nyttjats ibland även sedan elektriska ljuset och kraften kommit.

Många slöjdalster – både från mans- och kvinnohänder har fått se sitt ljus vid den öppna brasan. På självskrivna platser var det lätt att finna skrubbsäte och spinnrock samt karlarnas yxa, såg och så späntholken, förstås.

Karbidlyset

Karbid är ett kritvitt pulver vars konsistens närmast liknar potatismjölet. Dess kemiska namn är Acetylen (Bonniers). Dess grundämne är kalk som när det stänkes med vatten bildar en gas som lyser vid antändning och ger ett mycket kraftigt sken som dock är ganska begränsat.

Speciella lampor, karbidlampor, tillverkades för ändamålet. *Se bilden*. Karbiden har fungerat som bristvara när andra ”ljusspridare” inte varit tillgängliga.

Mitt första kontakt med karbiden var en låda på köksvinden i mitt barn-

domshem. Den fanns där som ett minne blott och hade inte längre någon uppgift. Där fanns också en stor gammal lykta avsedd för cykel och vi fick berättat att den hade pappa använt då han jobbade en kort tid vid malmkajen i Luleå. Någon övrig användning av karbid förekom inte som jag minns.

Under första världskriget var karbiden en värdefull tillgång även i Sundom, men under andra världskriget behövdes inga karbidlampor eftersom vi då hade elektricitet.

Under andra världskriget fick dock karbiden en nystart i vissa sammanhang. Självt upplevde jag detta under en tre månadersperiod hösten 1943 då jag låg i beredskap i ett barackläger i Karungi. Någon elektricitet var inte indragen i barackerna. Vi hade enbart karbidlampor. En karbidlampa måste vara föremål för en noggrann omsorg. Man måste handskas varligt med både karbiden och vattnet. Ändå kunde det hända att den började ge tecken på att explodera. Då var sekunderna både korta och dyrbara. Ut med den till snödrivan, beledsagad som oftast av diverse kraftuttryck. Sedan den kallnat var det bara att rengöra den, fylla på karbid och vatten och bereda för en ny start.

Fotogentiden

Fotogentiden i Sundom har varit längre än för grannbyarna, men då det inte fanns något alternativ var det ingen som klagade. Man gjorde sitt bästa för att klara den innevarande situationen. Till att börja med fanns det bland annat fyra olika fotogenlampor. Det var

vägglampor, bordslampor, taklampor och stallykter.

I början av trettioalet kom Radiuslyktan som med sina trehundra ljus slog alla ljusrekord. Mer om Radiuslyktan senare.

Med den tidens mynt var lysfotogen en billig vara både till lyse och till drivmedel för vissa motorer. Jag minns från tjugotalet att pappa köpte ett helt fat med lysfotogen för ett pris – om jag minns rätt – tretton-femton öre per liter. Tiderna var ju en annan mot nu, så man var mycket angelägen att gå sparsamt fram. Vintertid firade man ofta den så kallade skymningen. Den inföll på eftermiddagen då de var för lite ljus till att arbeta, men för lite mörker för att tända lampan. Då snurrade man tummarna i någon timma. Kanske detta är något för oss idag.

Fotogenlampornas ljusstyrka mättes i linjer. Den minsta var tio linjer. Sedan fanns det tjuo och trettio linjers lampor. Allt berodde på vekens omkrets. Ju fler linjer i en lampa ju större bränsleåtgång. Min pappa, vars kvällsarbete vintertid var att lappa skötar, hade en speciell lampa vars låga närmast liknade en näckros och den lyste något över det vanliga. Stallyktnan var avsedd för utebruk. Namnet har den fått av att det som regel inte fanns något fast ljus i stallet och då hade man lampan med sig både kväll och morgon.

Jag måste få skriva något lite extra om min första upplevelse av Radiuslyktan. Den var också fotogendriven. Så här gick det till: När mamma och pappa fyllde femtio år båda två den 9 september 1932 ordnade de en bjud-

ning för närmaste släkten, omkring tjuo personer. Gästerna gjorde en insamling till jubilarerna. Den inbringade nära ett hundra kronor. För pengarna förbättrade mamma husets porslin och pappa köpte en Radiuslykta på föreningen. Jag fick förtroende och ansvar att hämta dyrgripen Ruben, monterade den så kallade ”stumpen” och tände lyktan. Med ena handen i cykelns styrstäng och med den andra handen i lyktans bärhandtag cyklade jag den en och en halv kilometer långa vägen till hemmet. Jag hoppas att eventuella läsare av dessa rader förstår att jag överdriver något när jag säger att jag höll andan hela vägen. Men allt gick lyckligt. Med tiden och den ökade välfärden fanns så småningom mer än en Radiuslykta i varje gård. Vi hade två i mitt hem, en för köket och en för ladugården.

Elkraften i Sundom – 66 år

Elkraften i Sundom har nu fungerat i 66 år. Den har haft en enorm positiv betydelse för vår by på alla områden. Enbart smärre störningar har förekommit och en del smärre omändringar företagits. Vid anläggningen vitsordades om att man hade tillgång till bästa tänkbara materiel. Det har varit ersättning nog för att Sundom fick vänta på elektricitet längre än grannbyarna.

Ett senkommet TACK riktas till – för det första de som svarade för anläggningen – sedan till alla samverkande krafter som svarat för underhåll och tillsyn under alla dessa år!

Tänt varder här!!!

Ingvar Nilsson

En "ljus"-historia

Under min tid i Kalix fick jag mig berättat följande: I början av förra seklet elektrifierades Kalixbygden av ett kraftverk som man byggt i utloppet från det stora Pålängesträsket. När lyset kom till Börjelsbyn var det en gumma som utbrast: "Dom hå i undälit vätt'n i Puling – he kām et trādan – o he lööjs!"
Man kan väl tala om en enkel definition av elkraften.

Ingvar Nilsson

Vägglampa och bordslampa

Foto: Ingvar Nilsson

Anslaget

Skidtävling

Nu är det dags för den årliga skidtävlingen för barn och ungdomar.

Tid: Söndagen den 28/3-04, kl. 10.00

Plats: Krögarkurvan

Nummerlappar för de tävlande hämtas senast kl. 09.30. Observera att i år kommer vi att ordna en annan parkering för att undvika bilträngseln vid tävlingsplatsen. Följ skyltning.

P.S. Vi vill självklart också se vuxna i spåret.

Anmälan

Anmälan görs **senast den 17/3** till Birgitta Wiklund, tel. 0920-746 34. Kom ihåg att lösa medlemskort om ni inte redan gjort det.

Årsmöte och prisutdelning

Tid: Söndagen den 28/3-04, kl. 12.00

Plats: Bygdegården

Mer information kommer att delas ut i postlådorna.

SUNDOMS IF

Furufjärdens Skoterförening

Lördagen den 20 mars kommer vi att anordna en *familjedag* i Torrkölskojan. (Se kommande affischering på anslagstavlor.)

Nyfödd i Sundom

Det blev en flicka, **KLARA**

2004-01-08 kl. 07.10. Längd: 48 cm. Vikt: 3 040 g.

Susanne Nilsson och Björn Bergfast. Storasyster Emma

Nästa nummer av

Byablaskan

kommer ut
senast 2/6-04

Manusstopp 6/5-04

- **Utgivare**
Sundoms Byautvecklingsgrupp
- **Ansvarig utgivare**
Prenumerationsansvarig
Lars Brännström, tel. 745 93
- **Redaktör**
Textredigering/Layout
Kristina Sandman, tel. 745 55
- **Reporter**
Maria Jonsson tel. 745 45
- **Tryck**
Luleå Kommun, Reproavd.
- **Prenumeration**
50:-/år
(Gratis för bofasta i Sundom.)
- **Annonsering**
Helsida 800 kr
Halvsida 400 kr
Kvartssida 200 kr
(Gratis för föreningar och privatpersoner i Sundom.)
- **E-post**
byablaskan@sundom.se

**Bokning av
Sundoms Bygdegård**

**Nils Erik Larsson
0920-747 55**